

ZEKERİYA TAMİR'LE ÖLÜMÜN BÜYÜLÜ HİKÂYESİ: GÖK GÜRÜLTÜSÜ

Yavuz Ahmet

■ İşin içine aynı dili konuşuyor olmanın verdiği öznellik girdiğinde bilimsel gerçekliği tartışılabilir ama bana göre büyümlü gerçekçiliğin doğum yeri *Dede Korkut Hikâyeleri*'dir. Hatta daraltarak söyleyeyim, doğrudan "Deli Dumrul Hikâyesi"dir. Zira bir yanda kaybettikleri yakınları için ağıt yakan sıradan insanlar vardır o hikâyede, diğer yandaysa Azrail'le ölüm oyununa tutuşan Deli Dumrul. Sadece Tanrı'yla Azrail arasındaki diyalog bile bu yöndeki kanaati doğrulamaya yetecektir.

Deli Dumrul'da temel çatışmanın ölüm merkezli olması önemlidir. Büyümlü gerçekçilikle ölüm arasında çok sıkı bir ilişki var. Bir anlamda büyümlü gerçeklik, ölüme yeniden hayatıyet zırhı giydirme amacının verdiği arayışların neticesi. Başta *Yüzyıllık Yalnızlık* olmak üzere bu akımın etkilerini taşıyan hemen hemen bütün kurgularda ölüm izleğinin öne çıkması da bu ilgiyi doğrulayan örnekler. Belki de böyle bir akımın ortaya çıkışında, ölümden sonraki hayat üzerine türetilmiş binlerce yıllık düşünce birikiminin etkisi büyüktür.

Büyümlü gerçeklik/ölüm ilgisi noktasında Suriyeli öykücü Zekeriya Tamir de benzer doğrultuda bir düşünceye sahip görünüyor. *Gök Gürültüsü* kitabı, büyümlü gerçekçi etkiyle yazılmış kısa öykülerden oluşuyor. Bisiklet süren dev fare, çocukların satıldığı dükkân, ağaca dönüşen kadın, zamkla geri yapıştirıldığında ayağa kalkan başsız beden, başı kesildiği için dişçi randevusuna gidemeyeceğine üzülen anlatıcı gibi ayrıntılar *Gök Gürültüsü*'nün büyümlü gerçekçi tarafında yer alıyor. Tüm bu olağanüstülüklerin yanı başındaki polis sorguları, mahkeme duruşmaları, ev yapan ustalar, şiiri yasaklayan yöneticilerse kurgunun gerçeklik yönüne ait unsurlar. Ve öykülerin neredeyse tamamı ölüm merkezli...

Ölüye hayatiyet verme arzusu evrensel bir insanlık hâli. Afrika'da yakınlarını ölüm yıl dönümlerinde mezarından çıkarıp gezdiren kabilelerde de var bu arzu, ölmüş bir yakınının kişisel eşyalarını yıllarca camilere, türbelere bırakan Anadolu insanında da. Her şeyden öte doğrudan edebiyatın kendisi, ölümün mutlak hükmü karşısında hayata dair bir emareyi sonraya bırakma hayali değil midir zaten? Yazdıkça, edinilmiş sınırlı deneyim ve hatıralar geleceğin okuruna ulaştırılmaya çalışılmıyor mudur aslında?

Gök Gürültüsü'nün ölümler diyarından dönen ilk karakteri Mustafa eş-Şamî. Mustafa, ev yapmaktan artık yorgun düşmüş bir usta. Ölüyor fakat öldüğü günün gecesi, mezarında uyuyamadığından evine geliyor. Mezarlığın eve yakın olması ve yolda gelirken polis devriyesine rastlamaması en büyük şansı. Ölü Mustafa, hırsızlardan kaygılanıp hanımından kapıları kapamasını isteyecek denli hayata dâhil biri. Derken Mustafa, polis tarafından aranıyor ve mezarından firar etmek suçuyla tutuklanıyor. Nihayetinde, bu dünyada ev yaptığı gibi öbür dünyada da köşk yapmakla meşgul olacağı sözü verilince mezarına girmeyi kabul ediyor.

İlk bakışta fazlasıyla gerçek dışı bir karakter Mustafa. Öte yandan, cennetteki köşkerlerin ancak bu dünyada inşa edildiğine ve bizleri ölümden sonra nasıl bir hayatın beklediğini şimdiki eylemlerimizin belirlediğine işaret etmesiyle Müslümanca bir gerçekliği örnekliyor. Her ne olursa olsun deni dünyada yaptıklarımız; günü gelince yıkılacak, kaybolacak, unutulup gidecek. Ama ebedî hayatımız da işte tüm bu yıkılmaya, kaybolmaya, unutulmaya mahkûm seçimlerimizle şekillenecek.

Tamir'in hayatiyet bahsettiği ölümler arasında İslam medeniyetinin büyük komutanı Tarık b. Ziyad da var. Polis sorgusunda Tarık b. Ziyad olduğu anlaşılan ihtiyar ve yorgun komutan mahkeme huzuruna çıkarılır ve gemileri yakarak devlet malına zarar verdiği gerekçesiyle sorgulanır. Tamir, ülkesinin o dönemki siyasi yönetimine eleştirisini de Ziyad'ın sözcülüğünde ifade eder: *"Silah kuşandınız ve masalarınızın arkasında çay kahve içerek oturdunuz; vatan ve kadinlar hakkında konuştunuz."* Daha ilginç, hain ilan edilen Ziyad, ölü bulunduğu idam edilir. Zira örnek bir vatandaşın, ölmek için bile dilekçe yazıp izin istemesi gerekir; Ziyad izinsiz öldüğü için idam cezasına çarptırılır.

Hayatiyet verilen ölümlerden bir diğeri Ömer Hayyam. Rubai türünün büyük şairi, polisin adını anarak mahkemeden istendiğini duyurmasına rağmen mahkemeye çıkmayı reddettiği gerekçesiyle mezarından polis zoruyla çıkarılıp mahkeme salonuna götürülür. Mahkeme heyeti onu, ülkede üretimi yasak olan şarabı överek ithalatı teşvik ettiği suçlamasıyla yargılar. Yine şiir yazarak hüznü yayma yoluyla toplumda güveni sarsması da bir diğer suçlama olarak gösterilir. Şiir yazmaktan men eden edilen Ömer Hayyam yeniden mezarına gömülür. Fakat bir türlü tutuklanamayan hüznün, yıkıcı faaliyetlerini sürdürmeye devam eder.

Tamir, Timurlenk'in Şam'ı fethini konu edindiği Sakallar hikâyesindeyse Doğu'nun eril hâkimiyetine eleştiri oklarını yöneltiyor. Savaşmak yerine şehri Timur'a hediye etmeye razı olan erkekler, kendilerine sakallarının kesilmesi şartı koşulunca şehirlerini teslim etmekten vazgeçiyorlar. Timur'un böyle bir istekte bulunmasının sebebiyse şu: Kimse tıraş olmadığı için berberlerin aç kalması.

Tüm bu örneklerin ardından şunu sormak mümkün: Zekeriya Tamir'in büyüülü gerçekçiliği seçmesi hedayinabit bir seçim midir? Yoksa öykücülüğünü postmodern bir anlatı tekniğiyle sunma gayreti midir?

Öncelikle şu "hodayinabit seçim" kavramını açmak gerek. Bilindiği üzere hodayinabit, tabiatla kendi hâlinde yetişen anlamına geliyor. Yetişirken Allah dışında hiçbir varlıktan yardım görmemiş olmak da anlamın ikinci halkasını oluşturuyor. Yoksul bir çevrede büyüyen Zekeriya Tamir, düzenli eğitim alma imkânı bulamamış bir demirci ustası. Tamamen kendi imkânlarıyla kendini yetiştirmiş birisi. Hâliyle hodayinabit bir kalem. İşte hodayinabit seçimden kasıt, toplumunun başta hukuk olmak üzere çeşitli sorunlarına vâkıf olan duyarlı bir kalemin, o sorunları dile getirirken kendini birtakım perdelerin ardına gizlemeye mecbur hissetmesi. Anlaşılan geçmişten bu yana alegoriye sığınma, simgesel anlatım, tevriyeli söylem gibi yazarların kendilerini güvenceye almak amacıyla başvurmak zorunda kaldıkları yollardan birisi de büyüülü gerçekliğe sığınma oluyor. Olağanüstülüklerin kapısını kısmen aralık tutan bu yol, yazarın tehlikeli mesajları örtülü biçimde aktarmasına da imkân sağlıyor. Tabii tüm bunlardan hareketle, Tamir'de büyüülü gerçekçilik ilgisinin gerisinde edebî etkilerin bulunduğu gerçeğini yadsıyamamız gerekmiyor. Zira Dostoyevski ve Kafka'yı sevdiğini kendisi ifade ediyor. Bu iki isimden özellikle Kafka'nın büyüülü gerçekliğe de göz kırpan simgesel bir anlatımının olduğu noktasında, sanırım samimi okurlar ittifak hâlinde olacaklardır.

Gök Gürültüsü; polisin ölümüne neden olduğu için bir atın idam edildiği, okuldan bakan çocukların evlendirildiği, uzun boyluların fitne çıkardığına inanıldığı, çocukların dükkânlarda satıldığı, polis korkusunun ölüm korkusuna baskın geldiği tekinsiz ve karamsar bir mekânın anlatısı. İsimler o mekânın neresi olduğunu az buçuk işaret ediyor: Süleyman oğlu Abdullah, Mustafa es-Şami, Leyla, Ahmed... Fakat Tamir, doğrudan kendi ülkesi Suriye'ye ait bir mekân isminden söz etmiyor. Bunun sebeplerinden birisi, tıpkı Suriyeli romancı Abdurrahman Münif'in en önemli kitabı *Ağaçlar ve Merzuk Cinayetleri*'nde yaptığı gibi, dile getirdiği sorunları sadece Suriye'yle sınırlı tutmamak ve Doğu'nun daha geniş coğrafyalarına yaymak isteği olabilir. Bir diğer sebepse sert eleştiriler yüzünden başının Suriye yönetimiyle derde girmesinden korkmasıdır elbette.

Tamir'in alegorik bir dili var. Özellikle de çok keskin eleştiriler getiren bir dil bu. Ölülere hayat bahsettiği öykülerinin gerisine, doğrudan ülke ismi vermemekle birlikte o dönemki yönetime ilişkin sert eleştiriler ekliyor. Tabii sadece

yönetim sorunlarıyla sınırlı da değil. Tarihî şahsiyetleri bile dedikodu malzemesi hâline getiren, değerleri şimdinin gündemine meze yapan, felsefi derinliği alayın yüzeyselliğine indirgeyen modern zamanlar insanına topyekûn bir eleştiri aynı zamanda. Kısaca postmodern döneme yönelik hakiki bir hiciv. Ki Tamir'in öykücülüğünün teknik yönden postmodern edebiyattan beslenmesi de beraberinde bir tezadı, tezattan öte paradoksu doğuruyor.

Bir diğer husus, Tamir'in kısa öykülerindeki o işleklik ve akıcılık. Öyküyü şiirsellğe feda etmeyen, hem bir olay aktarıp hem de meselesini dile getiren metinler bunlar. Evrensel mahiyette 1950 sonrası kaleme alınmış kısa öykülerin çoğunun aynı akıcılığı ve etkiyi sağlayamadığı kanaatindeyim. Kısa öyküler ya tümüyle küçürek öykünün sınırlı imkânları içerisine hapsolüp şiirsel birkaç paragraftan öte gidemiyor ya da denemeye has bir konunun -güya durum hikâyesi formunda- önümüze konulmuş yetersiz örneklerine dönüşüyor. Arap anlatısı, her ne kadar bütünlüğü sağlama yönüyle romanda hâlâ hepten olgunlaşmasa da kısa hikâyede, elde ettiği akıcılıkla çağdaş dünya edebiyatıyla gayet yarışabilecek üst bir noktaya ulaşmış durumda.

Zekeriya Tamir'in Türkiye'de bilinir bir yazar olduğunu söylemek güç. O da diğer birçok Arap öykücüde olduğu gibi doğup büyüdüğü coğrafyaya yönelik önyargıların mağdurları arasında. Şundan gayet eminim ki *Gök Gürültüsü* kitabının kapağında Batı orjinli bir isim yazılı bulunsaydı, Zekeriya Tamir, Türk okur nezdinde bambaşka bir itibar görecekti. Gerçi biz; kaç zamandır ülkemizde misafir ettiğimiz, belki arabamıza yakıt koyan, belki evimizin tesisatını tamir eden, belki mutfağımıza eklettiğimiz dolabın yapımında emeği bulunan Suriyeli mültecilerin gerçek hikâyelerini merak edip onlara kulak verdik mi ki o coğrafyanın hayalî kurgular üreten bir hikâye yazarına ilgi gösterelim! Orası da ayrı bir konu.